

С Т А Н О В И Щ Е

От доц. д-р Мирослав Митъов Димитров, ЮФ на УНСС - външен член на научно жури, определено със Заповед № РД-38-307/28.06.2023 на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, научна специалност: Гражданско и семейно право/Търговско право

Тема на дисертационен труд: Договорът за банков кредит

Автор: Цветелина Христова Байрактарова

1. Кратка информация за процедурата и докторанта

Със заповед № РД-38-307/28.06.2023 на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, издадена по предложение на Факултетния съвет на ЮФ (Протокол № 9 от 20.06.2023 г.), съм определен за външен член на научното жури в процедурата за публична защита на дисертационен труд на тема „Договорът за банков кредит“ с автор Цветелина Христова Байрактарова – редовен докторант по докторска програма „Гражданско и семейно право/Търговско право“ към Катедра „Гражданскоправни науки“ на ЮФ при СУ „Климент Охридски“.

Цветелина Байрактарова е редовен докторант в професионално направление 3.6 Право (Гражданско и семейно право/Търговско право) към Катедра „Гражданскоправни науки“ на ЮФ при СУ „Климент Охридски“ с научен ръководител проф. д.ю.н. Ангел Калайджиев. Тя се дипломира с отличен успех (пълен отличник и първенец на випуска) като магистър по право през 2015 г. Още през студентските си години проявява ясно изразен интерес към научни изследвания в областта на частното право, който се обективира в две научни публикации в списание Търговско право, за които е отличена със специални награди – за млад автор и за най-практически приложима статия от Съюза на съдиите в България. Участва активно в кръжока по Гражданско и търговско право и е негов председател в периода октомври 2014 октомври 2015 г. Включва се успешно в студентски състезания за решаване на казуси, на които печели множество награди и в други форми на студентски изяви. След дипломирането си започва практика като юрист – вписва се като адвокат в САК и работи в едно от най-авторитетните адвокатски дружества у нас. Същевременно продължава интензивно да надгражда своите познания в областта на правото чрез допълнителни курсове и квалификации в реномирани институции – Британски правен център и Университет Кеймбридж, Българска търговско-промишлена палата, Университет Харвард (Harvard Law School), където завършва

втора магистратура по право (LLM). През 2017 г. след успешен конкурс е зачислена като редовен докторант към Катедра „Гражданскоправни науки” на ЮФ при СУ, където води и семинарни занятия по търговско право на студенти от специалност Право първоначално като хоноруван, а впоследствие и като редовен асистент. Отчислена от докторантура с право на защита през 2021 г., като след проведено вътрешно обсъждане и положително становище на Катедра „Гражданскоправни науки“ е насочена към публична защита на дисертационния си труд. Като преподавател подпомага студентите като тренира отборите, спечелили през 2017 г. Състезанието по право на ЕС за Централна и Източна Европа, а през 2018 г. наградата за най-добър оратор и най-добра писмена защита. Дори тази кратка биографична справка показва, че дисертантът забележително бързо се е утвърдил като преподавател и учен-изследовател в областта на частното право и по-конкретно на търговското, който едновременно с това е натрупал и опит, позволил му да се насочи към изследване на практически значими проблеми в правоприлагането.

2. Обща характеристика на дисертационния труд - актуалност, значимост, структура, методи на изследване и съдържание на дисертационния труд

2.1. Актуалност и значимост

Темата на дисертационния труд е научно и практически значима, и за мен безспорно актуална. Въпреки че договорът за банков кредит е бил предмет на монографично научно изследване, а и на други публикации, натрупаната практика в последните 20 години, включително тази през финансовата криза 2008-2009 г., поставят нови научно-приложни предизвикателства, а и чисто практически въпроси, които се нуждаят от изследване и научно осветляване. Темата е актуална и поради значителния брой правни спорове, разглеждани от българските съдилища във връзка с изпълнението на задълженията, породени от договор за банков кредит в последните години, както и поради навлизането на неуредени нормативно у нас чужди правни фигури. От друга страна по мое мнение тя е трудна, твърде обширна въпреки оскъдната правна уредба и предизвикателна, поради което задълбоченото ѝ разработване от дисертанта е достойна за уважение проява на научна смелост, за което може да бъде поздравен. Темата има и богат теоретичен и практически заряд, тъй като поставя множество не само научни, но и практически проблеми, проучването на които пряко подпомагат практиката по прилагане на действащото законодателството, а и неговото усъвършенстване с оглед на постигане справедлив баланс между интересите на страните по договора за банков кредит, както и на лица, които не са страни по договора, но са обезпечили дълга лично или със свои активи. С пълно основание може да се твърди, че дисертационният труд, който е предмет на настоящата процедура за публична защита, не само обогатява българската правна доктрина с научни приноси, но има и значимо практическо значение, тъй като съвременната стопанска

дейност в пазарни условия е немислима без банково кредитиране на инвестиционни проекти и текуща стопанска дейност. Работата е изключително полезно четиво за всички, които се занимават с банково кредитиране, при това не само юристи, но така също кредитни инспектори и кредитополучатели независимо дали имат търговско качество или не.

2.2. Структура на дисертационния труд и методи на изследване

Дисертационният труд е разработен в съответствие с изискванията на чл. 27 от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България. Структуриран е балансирано, а отделните части следват логично една след друга, като е постигната смислова цялост и завършеност на изложението. То се състои от увод, седем глави, заключение и библиография (списък на използваната литература). Дисертацията като обем надхвърля значително обичайния такъв и възлиза на 350 страници, от които 335 стр. са с чисто научно и практико-приложно съдържание. Направени са 449 бележки под линия, при това не самоцелни, а конкретно и пряко свързани с обсъждания в основния текст проблем. Научният апарат обхваща общо 86 заглавия на учебни курсове, монографии, статии, студии и други източници на български и английски език. В изследването си авторът е боравил с класическите методи за научни изследвания - анализ, синтез, както и традиционния в областта на правото правно-догматичен подход, изразяващ се в познатите и широко практикувани способности за тълкуване на правните разпоредби (логическо, систематично, телеологическо и др.). Авторът умело е използвал и сравнителноправния метод, чрез който е успял да обясни привнасянето на чужди правни фигури в българската банкова практика и тяхната допустимост в рамките на свободата на договаряне, техният смисъл, роля и правна същност, съобразявайки чуждата теория и практика по тяхното приложение. Използвана е и цялата достъпна съдебна практика, обективирана в съдебните актове на Върховния касационен съд на РБ. От нея авторът черпи доводи в подкрепа на застъпвани в дисертацията тези, но понякога се отнася и критично в случаите, в които аргументира различни становища от възприетите в съдебната практика.

2.3. Съдържание на дисертационния труд (кратко представяне)

Съчинението започва с увод, в който авторът посочва нуждата от анализ на договора за банков кредит и правилно очертава предмета на своето изследване, неговия обхват, цели, задачи и проблемни моменти.

В първа глава е изяснено понятието за банков кредит, направена е правна характеристика на договора за банков кредит, проведено е разграничение между изследвания договор и правни фигури със сходни правни и икономически белези, и са очертани видовете договори за банков кредит с оглед целта, обезпеченията и други критерии, като са посочени специ-

фичните им особености. Въведено с подходящо обяснение е понятието синдикиран кредит като вид договор с множество кредитополучатели.

Втората глава е посветена на страните по договора за банков кредит. В обособена структурно част са разгледани първо главните страни – кредитодател и кредитополучател. Направен и аргументиран е правилният извод, че задължително едната страна е необходимо да има качеството „банка“, за да се квалифицира съответния договор като договор за банков кредит. В друга обособена част на тази глава са обсъдени т.н. от автора допълнителни страни, които не са страни по кредитното правоотношение, но имат връзка с изпълнението на договора – агент по дълга и агент по обезпеченията, които поемат задължения като довереници на кредитодателя.

В третата глава са изследвани въпросите на сключването и прекратяването на договора за банков кредит, включително преддоговорните задължения на страните – кредитодател и кредитополучател. Обсъдени са и често срещани в практиката въпроси като сключване на договора по електронен път, представителната власт за сключване на договора и др.

Четвърта глава от работата е посветена на договорните задължения на банката кредитодател. Подробно е анализирано основното задължение на банката – да отпусне уговорения кредит и предпоставките за това, които обикновено са свързани с изпълнение на редица условия от страна на кредитополучателя. Обсъдена е и възможността договорът да съдържа уговорки за промяна на размера на кредита и механизма за осигуряване разпростирането на обезпеченията по отношение на допълнително отпуснатия кредит.

В пета глава подробно са анализирани т.н. декларации и гаранции на кредитополучателя, които се включват в съдържанието на договорите за кредит под влияние на англо-американските правни системи. С оглед липсата на позитивноправна уредба на такива изявления авторът задълбочено е изяснил правното им действие и последиците от нарушаването им. Посочени са основните видове декларации и гаранции по договори, сключвани с кредитополучатели – търговци. Изтъкната е разликата между задълженията на кредитополучателя, които подробно са обсъдени в следващата глава и обвързаността на кредитополучателя от дадените от него декларации и гаранции.

Шеста глава е посветена на договорните задължения на кредитополучателя. Детайлно са разгледани всички негови непарични и парични задължения, породени от договора. Специално внимание е отделено на задълженията за усвояване на кредита, за използването му за целта, с оглед на която е отпуснат. Анализирани са подробно основните парични задължения на кредитополучателя и тяхното изпълнение – за върне усвоената главница и да плати възнаградителната лихва. Обърнато е внимание, че макар всяка погасителна вноска обичайно да включва два компонета (единият погасява част от главницата, а другият – част от възнаг-

радителната лихва), задълженията остават две и са с различен правен режим. Разгледани са в тази глава и множество практически важни въпроси – напр. възможността за уговаряне наgratisен период, фиксиран или променлив процент на възнаградителна лихва, капитализацията на лихвата, уговорките за хеджиране и др. Направен е правилният извод, че задължението на кредитополучателя за изплащане на главницата няма периодичен характер, поради което се изсрочва с общата петгодишна давност.

В седма глава са разгледани въпросите на неизпълнението на задълженията на страните по договора за банков кредит – банката-кредитодател и кредитополучателя. Обсъдени са формите на неизпълнение на всяко от задълженията и техните последици. Анализирани са практически важният проблем, свързан с разграничението между обикновено (формално) неизпълнение на задължения на кредитополучателя и съществено неизпълнение, което дава право на банката да обяви кредита за предсрочно изискуем. Правилно е квалифицирано правото на банката да обяви кредита за предсрочно изискуем при наличие на предпоставките за това като потестативно право, с упражняването на което едностранно се променя срока на действие на договора. Оригинални разсъждения авторът е направил във връзка с хипотези на безвиновно неизпълнение на паричните задължения на кредитополучателя в случаи на императивно въведени ограничителни мерки или санкции.

В заключението на дисертационния труд са обобщени основните резултати на изследването, като са изведени главните изводи от извършения от автора научен анализ на договора за банков кредит.

2.4. Обща оценка на изложението и качествата на дисертанта като изследовател на правни проблеми

Като цяло дисертационният труд се отличава с богатство и многопластовост на разгледаните от автора хипотези. Работата е добре подредена, езикът е юридически точен и разбираем, а стилът на изложение - висок. Поддържаните от автора тези са логично и подробно аргументирани с доводи, почерпени от самостоятелен задълбочен анализ, сравнителноправен анализ, от съдебната практика и от научния апарат, с който авторът умело борави. Цялостното ми впечатление при прочита на дисертационния труд е, че дисертантът притежава изключително задълбочени познания в сферата на частното право и по-конкретно на търговското право, демонстрира много добри способности за самостоятелни научни изследвания и проявява научна смелост да заявява ясно поддържаните тези и аргументирано да критикува становища, които не споделя. Следва да се отбележи също, че авторът познава в детайли българската съдебна практика и умее критично да я анализира, има поглед върху разглежданите въпроси и от практическа гледна точка, което позволява да бъдат открити важните практико-приложни проблеми и да се насочат изследователски усилия върху тях. Изложението по-

казва също, че авторът умее да води етична и ползотворна задочна научна дискусия с цитираните автори, независимо дали споделя или оспорва тяхното становище по един или друг разглеждан в работата въпрос.

3. Научни и научно-приложни приноси

Дисертационният труд разкрива множество научни и научно-приложни резултати, които могат да бъдат определени като приноси в развитието на правната наука у нас. Без претенция за изчерпателност, по-важните от тях според мен са следните:

- дисертацията представлява цялостно, подробно и изключително задълбочено изследване на договора за банков кредит, което обхваща изчерпателно натрупаната до момента съдебна и банкова практика, включително тази от последните 20 години;

- научно и аргументирано е изяснено понятието банков кредит, като е обоснован извод, че целта, с оглед на която се предоставя заетата сума, не е определящ белег за класифицирането на един договор като такъв за банков кредит въпреки съдържащата се в Търговския закон легална дефиниция;

- задълбоченият и всеобхватен анализ на договора за банков кредит в контекста на актуалната съдебна и банкова практика с извеждане на характерните му правни белези, вкл. аргументирането на тезата, че това не е договор с продължително или периодично изпълнение;

- направената детайлна и изчерпателна класификация на видовете договори за банков кредит по различни критерии, вкл. въвеждането на понятието синдикиран кредит и посочване на неговите характерни белези;

- анализът на привнесените от чуждата банкова практика неуредени у нас фигури (напр. агент по дълга, агент по обезпеченията), изясняване на тяхната същност и допустимост при имплементирането им в сключваните у нас договори за банков кредит, проблемите, които тази практика поставя и възможните юридически подходи за справяне с тях, както и разумните предложения *de lege ferenda* за законодателното им нормиране;

- изследването на проблемите при сключване на договора за банков кредит по електронен път;

- изясняването на правната същност и действие на декларациите и гаранциите, давани от кредитополучателя, последиците от неспазването им и разграничаването на правната обвързаност, която произтича от тях от типичните задължения за кредитополучателя;

- подробният анализ на непаричните задължения на страните по договора, тяхното правно значение и последиците от тяхното неизпълнение;

- аргументираното разграничение между формално неизпълнение на задълженията на кредитополучателя и съществено неизпълнение, което е основание за обявяване на кредита

за предсрочно изискуем и обоснованият извод, че това е потестативно право на банката, което възниква при действието на договора и настъпването на допълнителни предпоставки;

- подробният анализ на множество теоретични и практико-приложни въпроси, свързани с паричните задължения на кредитополучателя, в т.ч. формиране на вноските и възнаградителната лихва, начина на плащането им и приложимите давностни срокове;

- оригиналната и убедително обоснована теза, че въпреки паричния характер на задълженията на кредитополучателя да плаща главница и възнаградителна лихва, съществуват хипотези, при които неизпълнението може да е безвиновно.

4. Критични бележки и препоръки

Малко са критични бележки, които мога да отправя към представения за публична защита дисертационен труд, свързани с правилността на защитените от автора тези. Респектиран съм от дълбочината и логиката на изложението. Все пак мога да отбележа следното:

- недостатъчно е използван сравнителноправния метод на научно изследване, тъй като авторът използва примери, източници и практика основно от англо-американските правни системи. Работата би спечелила, ако се обогати с примери и от уредбата и практиката в основните континентални европейски държави, което на свой ред би допълнило и библиографията;

- предметът на научно изследване ми се струва твърде обширен, което естествено се е отразило на обема на работата, но не се е отразило на задълбочеността. В структурно отношение мисля, че местата на глава V и глава VI е по-логично да се разменят, а и като цяло е твърде голям броя на главите като основни структурни части (обичайната многогодишна практика е дисертацията да съдържа 3 или 4 глави);

- недостатъчно добре по мое мнение е аргументиран комутативният характер на договора за банков кредит (с. 10) особено пред вид възможностите за промяна на лихвените условия, описани подробно на с. 259-268, които за мен биха могли обосноват дори алеаторен елемент;

- недостатъчно подробно е обсъден и важният от практическа гледна точка въпрос за допустимостта на уговорки за промяна на договорните условия при действащ договор за банков кредит, едностранно наложени от банката-кредитодател и предпоставките, при които такива уговорки биха били валидни и невлизащи в противоречие с правилата на добрите нрави;

- в заключението по мое мнение би било добре да се обобщят не само основните изводи от изследването, но и приносните моменти, както и да се систематизират предложенията на автора за усъвършенстване на действащото законодателство.

Направените в тази точка от становището ми бележки следва да се приемат само като препоръки за прецизиране и евентуално допълване (по преценка на автора) на изложението, ако същото бъде предложено за публикуване, което с оглед на високото теоретично ниво на изследването и най-вече на практическата му значимост силно препоръчвам на автора. Тези бележки по никакъв начин не променят общото отлично впечатление от дисертационния труд, нито омаловажават достойнствата му или неговите забележителни научни и научно-приложни резултати.

5. Оценка на автореферата и публикациите на автора по темата на дисертацията

Представеният автореферат се състои от 27 страници. Очертани са накратко предметът и целите на изследването, както и използваните методи. В стегнат и систематизиран вид правдиво и достъпно е представено съдържанието на дисертацията, както и постигнатите основни научни и научно-приложни резултати, като коректно е изразено и авторовото мнение относно направените научни приноси. Изложението в автореферата е ясно и дава добра възможност за първоначална ориентация в най-важните от теоретична и практическа гледна точка проблеми, изследвани в работата, както и за позицията на автора.

По темата на дисертацията дисертантът е направил 4 публикации по отделни съществени проблеми, които договорът за банков кредит поставя, които публикации покриват минималните национални наукометрични критерии. Чрез тези публикации част от тезите на автора са популяризирани и са станали достояние на правната общност. Те затвърждават впечатлението, че дисертантът притежава задълбочени познания в сферата на търговското право, както и отлични способности за самостоятелни научни изследвания, които, уверен съм, ще продължат в следващите години.

6. Заключение

С оглед на гореизложеното считам, че представеният за публична защита дисертационен труд на тема **„Договорът за банков кредит“** отговаря напълно и дори значително надхвърля изискванията, уредени в чл. 6, ал. 3 от Закона за развитието на академичния състав в РБ и чл. 27 от Правилника за прилагането му. Убедено давам положителна оценка по смисъла на чл. 10, ал. 1, изр. 2 ЗРАСРБ на защитавания труд, поради което ще гласувам в подкрепа на предложението за присъждане на **образователната и научна степен „доктор“ на автора на дисертацията – Цветелина Христова Байрактарова** по научната специалност „Гражданско и семейно право/Търговско право“ в професионално направление 3.6. „Право“.

05.09.2023 г.

Член на научното жури:

(доц. д-р Мирослав Димитров)